

Kehitys- ja laatuyksikkö KLY

Lausunto

Julkinen

Diaarinumero [Dnro]

14.2.2025

Rikosseuraamuslaitoksen lausunto lastensuojelun poikkihallinnollisen valmisteluryhmän ehdotuksista (VN/5997/2024, VN/5997/2024-STM-24)

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama poikkihallinnollinen ryhmä on valmistellut ehdotukset vakavasti päihkeitä ja väkivaltaa käyttävien ja rikoksia tekevien alaikäisten nuorten integroidun ja suljetun kuntoutuspalvelun perustamisesta sekä säädösmuutoksista, joilla voidaan puuttua lasten luvattomiin poissaoloihin lastensuojelulaitoksista.

Rikosseuraamuslaitos lausuu asiassa seuraavaa:

Valmisteluryhmän loppuraportissa on arvioitu vaihtoehtoina integroidulle ja suljetulle kuntoutuspalvelulle Valtion koulukotien ja Rikosseuraamuslaitoksen yhteistyönä toteutettavaa mallia tai mallia, jossa yksi Valtion koulukoti siirrettäisiin Rikosseuraamuslaitoksen alaisuuteen. Rikosseuraamuslaitos katsoo, että lastensuojelu ja rangaistusten täytäntöönpano tulee pitää toisistaan selkeästi erillisinä toisistaan riippumattomina vankilan perheosastoa lukuun ottamatta. Valmisteluryhmän esittämä palvelu on lastensuojelullinen toimenpide, kun taas Rikosseuraamuslaitoksen lakisääteinen tehtävä on rangaistusten täytäntöönpano ja tutkintavankeuden toimeenpano. Sijoittamispäätös suljettuun laitospalveluun tulee tehdä lastensuojelulain mukaisesti, koska se ei olisi rangaistus rikoksesta, vaan lastensuojeluviranomaisen tekemä päätös lapsen edun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi. Rikosseuraamuslaitokselle ei tule säätää velvoitetta tuottaa minkäänlaista lastensuojelupalvelua.

Rikosseuraamuslaitoksen ja lastensuojeluviranomaisten välistä yhteistyötä ja siihen liittyviä toimintamalleja on tärkeää kehittää, mutta rajan lastensuojelun ja rangaistusten täytäntöönpanon välillä on oltava tarkkarajainen ja selkeä. Lastensuojelun tarkoitus on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Rikoslaisissa säädettyjen rangaistusten tarkoitus on vaikuttaa rikolliseen käyttäytymiseen sekä yleis- että erityisestävällä tavalla.

Rikosseuraamuslaitos pitää myönteisenä sitä, että ehdotettu suljettu laitospalvelu mahdollistaisi alaikäisen rikoksenteikijän sijoittamisen muualle kuin aikuisille suunniteltuihin vankiloihin sekä ennen oikeudenkäyntiä (matkustuskiellossa, tutkintavankeuden sijaan) että vankeusaikana. Alaikäinen saisi suljetussa laitospalvelussa nimenomaan alaikäiselle suunnitellut palvelut ja suljetun laitospalvelun henkilökunta olisi nimenomaan alaikäisten kanssa työskentelyn asiantuntijoita.

Vaikka alaikäisten vankien määrä onkin hiukan noussut, heitä on samanaikaisesti varsin vähän. Rikosseuraamuslaitos ei voi esimerkiksi osoittaa alaikäisille omia laitoksia ja heidän sijoittamisensa laitoksiin aikuisten vankien kanssa vaatii erityisiä järjestelyitä.

Oikeusministeriö pyysi 31.1.2025 mennessä Rikosseuraamuslaitokselta lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle vankeuslain ja tutkintavankeuslain muuttamiseksi. Esitysluonnoksen keskeiset muutosehdotukset koskivat muun muassa ulkopuolisen laitossijoituksen edellytyksiä ja valvontaa. Ulkopuoliseen sijoitukseen liittyen vankeuslakiin ehdotetaan seuraavaa säädöstä:

*10 a § Sijoittaminen ulkopuoliseen laitokseen
Vanki voidaan sijoittaa määrääjäksi ulkopuoliseen laitokseen tai vastaavaan yksikköön, jossa hän osallistuu päihitteettömyyttä edistävään toimintaan tai muuhun toimintaan, joka parantaa hänen mahdollisuuksiaan selviytyä vapaudessa. Alaikäinen vanki voidaan sijoittaa lastensuojelulaitokseen.
Ulkopuolisen laitossijoituksen kustannukset maksetaan valtion varoista. --*

Säädöksen uudessa muotoilussa mainitaan erikseen, että alaikäinen vanki voitaisiin sijoittaa lastensuojelulaitokseen, mikä on myönteinen asia. Kustannusjakoa selkiytettäisiin siten, että ulkopuolisen sijoittelun osalta kustannukset maksettaisiin valtion varoista. Tämä on alaikäisten kohdalla ristiriidassa sen suhteen, mitä kustannusvastuusta säädetään lastensuojelulain 16 a §:ssä. Sen mukaan lapsen sijaishuollon kustannuksista vastaa se hyvinvointialue, jossa lapsen sijaishuollon järjestämisen tarve on syntynyt. Mikäli alaikäisten vankien ulkopuolisten sijoitusten määrä kasvaisi vankeuslain tarkennuksen sekä uuden suljetun laitospalvelun myötä, tämä lisäisi merkittävästi Rikosseuraamuslaitoksen kustannuksia. Se saattaisi käytännössä johtaa siihen, että sijoitus lastensuojelulaitokseen ei kustannussyistä olisi mahdollinen, vaikka se olisi tarkoituksenmukainen. Rikosseuraamuslaitos katsoo, että kustannusvastuun kaikessa lastensuojelussa – riippumatta siitä, onko alaikäinen henkilö vankina vai ei – tulisi joko olla järjestämisvastuullisilla eli hyvinvointialueilla ja Helsingin kaupungilla tai sitten valtiolla niin, että suljetulla laitospalvelulla olisi oma määrärahansa. Olisi lapsen edun mukaista, että nimenomaan lapsen asioista vastaava hyvinvointialue olisi järjestämisvastuussa kaikissa tilanteissa ja vastaisi myös kustannuksista.

Rikosseuraamuslaitoksessa alaikäisten vankien ulkopuolisiin sijoituksiin ei ole osoitettu erillistä rahoitusta. Alle 18-vuotiaiden ulkopuoliset sijoitukset on toteutettu tähän saakka valvotun koevapauden puitteissa, jolloin lastensuojelu on ollut tiiviisti mukana suunnittelemassa sijoitusta ja siten myös maksanut sijoituksesta aiheutuneet kulut.

Rikosseuraamuslaitos yhtyy raportissa lausuttuun näkemykseen siitä, että Rikosseuraamuslaitos toimii jo tiiviisti yhteistyössä lastensuojeluviranomaisten kanssa tilanteissa, joissa alaikäinen lastensuojelun asiakas suorittaa myös rikosseuraamusta. Tämän yhteistyön toimivuuden varmistaminen käytännössä on tärkeää.

Rikosseuraamuslaitos ei tässä vaiheessa ota kantaa siihen, tulisiko yhteistyömahdollisuuksia myös esimerkiksi Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen kanssa kehittää suljetun laitospalvelun henkilöstön koulutuksen järjestämiseksi. Rikosseuraamusalan koulutusjärjestelmää uudistetaan paraikaa erityisesti osaavan valvontahenkilökunnan saatavuuden varmistamiseksi. Mikäli Rikosseuraamuslaitokselle säädettäisiin velvoite kouluttaa myös muiden organisaatioiden henkilökuntaa, siihen olisi osoitettava myös riittävät resurssit.

